

Holodomor og hykleri

I november afholdt Ukraine en bevægende mindehøjtidelighed i anledningen af 75-året for landets hungersnød 1932-33, der kostede millioner livet. Hungerdøden kaldes på ukrainsk Holodomor (mord gennem sult), og ukrainerne sammenligner deres nationale tragedie med Holocaust.

Mindehøjtidelighedens vært var Ukraines præsident Viktor Jusjtjenko og præsidenterne fra Estland, Letland, Litauen, Makedonien, Bosnien-Hercegovina, Georgien og Polen var mødt op i Kiev for at mindes de døde. Jusjtjenko sagde: "Den frygtelige og kunstigt skabte hungersnød, som blev organiseret af det kriminelle stalinistiske regime, havde til formål for evigt at knuse ukrainernes vilje til at genskabe deres lands suverænitet. Men vi har overlevet, holdt ud og vundet. Vi har opnået uafhængighed i 1991, og forsvaret friheden i 2004."

Højtideligheden blev afholdt under relativ ligegyldighed fra Vesten, der typisk var repræsenteret på diplomatniveau. Men der er flere grunde til, at man skulle interessere sig mere for Holodomor. Den har fået en helt central rolle for det nye Ukraine.

Landet har erklæret Holodomor for 'folkemord' og stræber nu efter international anerkendelse af det. Hidtil har fjorten landes parlamenter fulgt trop. Desuden har Jusjtjenko fremsat et lovforslag, der skal gøre det kriminelt i Ukraine, hvis man offentligt siger, at Holodomor ikke var folkemord.

Men Holodomor er blevet katalysator for yderligere spændinger mellem Kiev og Moskva. For også Ruslands præsident Dmitrij Medvedev var inviteret til Kiev for at mindes de døde. Men han meldte vredt afbud til sin ukrainske kollega. Det gjorde han ved at sende et brev, hvor Ukraines historiepolitik blev beskrevet som "bestræbelser, der har til formål at adskille de nationer (Rusland og Ukraine, JVJ), der har været forenet gennem århundreder."

Medvedev mener, at den ukrainske præsident pisker en antirussisk stemning op, selvom Jusjtjenko konstant bedyrer, at det ikke er russerne, Ukraine fordømmer, men det totalitære kommunistiske regime. Medvedev kritiserer også, at ytringsfriheden indskrænkes ved at kriminalisere Holodomor-benægtelse. Dermed indfører Ukraine retsforhold "som der var under den totali-

tære periode.” Endelig betoner Medvedev, at hungersnøden 1932-33 ikke kan rubriceres som folkemord. Han påpeger at der også var enorme bondeofre i Rusland, Hviderusland, Kaukasus og Kasakhstan. Medvedev afviser dermed fortolkningen om, at Sovjetstyret forsøgte at komme specielt den ukrainske nation til livs.

Det er her værd at bemærke, at Medvedev bestemt har nogle pointer. Ikke desto mindre spiller han den falske melodi.

Medvedev har en pointe i, at den ukrainske historiepolitik vil kunne øge den ukrainske befolknings vestorientering ved at fremhæve Moskvas historiske skurkerolle. Nationalistiske grupper i Ukraine har da også sagt, at Rusland – som juridisk efterfølgerstat til Sovjetunionen – bør holdes ansvarlig for Holodomor. De grupper har derfor krævet compensation fra Rusland. Det virker selvfølgelig provokerende i Moskva. Men også i forhold til den officielle ukrainske historiepolitik kan der næppe være tvivl om, at den skal stimulere modsætningen til nutidens autoritære Rusland.

Men er der noget at sige til det? Hvis det at mindes sine ofre bliver opfattet negativt af en bestemt stat, er det den stat, der er problemet. Sagen er da også, at den egentlige provokatør er Medvedevs Rusland, som fører en historiepolitik, der nedtoner stalinismens forbrydelser. Fx bliver den omfattende kornman-

gel, der skabte hungersnøden, i dag forklaret med ‘dårligt vejr’ i de russiske skolebøger.

Medvedev har desuden ret i, at det er betænkeligt at indskrænke ytringsfriheden ved at kriminalisere såkaldt Holodomor-benægtelse. Men reelt er den russiske præsidents forsvar for ytringsfriheden hyklerisk, når man ser hvordan kritisk forskning i Stalin-perioden i stigende grad undertrykkes i Rusland.

For det tredje kan det rigtignok diskuteres, hvor vidt der i Ukraine 1932-33 var tale om et egentligt ‘folkemord’, hvilket er et udtryk, FN juridisk definerer som “handling, der begås i den hensigt helt eller delvist at udlette en national, etnisk, racemæssig eller religiøs gruppe.”

Det er også blevet afvist af FN, hvor Rusland har stået i vejen, og her har man kun kunnet samle opbakning om en erklæring, der taler om ‘en national tragedie’. Også Europa-Parlamentet har haft Ukraines historie til behandling. Europa-Parlamentet har brugt udtrykket ‘forbrydelse mod menneskeheden’, men ikke det mere vidtgående og ultimative ‘folkemord’.

Historikerne er delte i dette spørgsmål, fordi der var millioner af andre ofre for hungersnøden end ukrainerne. Russere, hviderussere, kasakherne, tatarer, kaukasere, mv. Baggrunden var jo den tvangskollektivisering af landbruget, der blev indført i hele Sovjetunionen og slog fejl overalt.

NOTER I MARGINEN

Det afgørende spørgsmål i forhold til Holodomor-problematikken er, hvorvidt sovjetregimet primært gik efter den ukrainske nation – og især bondestanden og intelligentsiaen – fordi den havde størst frihedstrang?

Det er der nu meget, der tyder på. Sovjetrepublikken Ukraine var 'Sovjetunionens kornkammer', men led alligevel de relativt største ofre. Bevæbnede specialtropper tømte landet for korn – eufemistisk kaldet kornopkøb – som blev brugt til eksport, så Sovjetunionen kunne få valuta til den industrialisering, som regimet med alle midler forsøgte at accelerere. Selvom Ukraine næsten var støvsuget for fødevarer, fik befolkningen forbud mod at forlade landet og forbud mod at få hjælp udefra.

Flere ansete historikere vurderer her, at Ukraines frihedstrang bevidst blev straffet af sovjetregimet, og derfor fortjener landets ubegribeligt store ofre også større international anerkendelse. Men Holodomor er et spørgsmål, som vil optage forskningen i mange år. For desværre er en stor del af kilderne forsvundet eller ligger gemt i de lukkede KGB-arkiver. Ja, hvor? I Moskva.

Og under alle omstændigheder er det både inkonsistent og hyklerisk at

høre den sproglige indvending vedrørende brugen af begrebet 'folkemord' fra den russiske præsident. I august havde Medvedev således ikke problemer med at bruge udtrykket 'folkemord' om georgiernes begrænsede aktioner i Sydossetien. Medvedev fremførte den beskyldning flere gange, så det var ikke nogen tilfældighed.

Første gang var på et tidspunkt, hvor russerne angav, at der var et par tusinde døde. Kort efter reviderede den russiske statsadvokat antallet af ofre til et par hundrede. Det forhindrede dog ikke Medvedev i at gentage udtrykket 'folkemord' om georgiernes handlinger i en tale i september.

Ganske vist er den sydossetiske befolkningsgruppe på ca. 70.000 meget mindre end den ukrainske. Men i Ukraine i 1932 boede der cirka 30 millioner, og op mod en fjerdedel af befolkningen omkom det følgende år. Til sammenligning er ca. 1 procent af befolkningen i Sydossetien omkommet. Den nøgterne sprogbrug, Medvedev forlanger af andre, er ikke noget han selv lever op til.

Jesper Vind Jensen er historiker og journalist på Weekendavisen.